

Het "Oog van Ravenswoud", "secundaire vorstinwerking" en hoe een professor onverschrokken voor inspiratie zorgde.

Door K. Geertsma.

Deze bijl, het "Oog van Ravenswoud", behoorde tot: "Een twintigtal zogenaamd middenpaleolithische artefacten volgens Vermaning afkomstig van meerdere vindplaatsen in de omgeving van Ravenswoud, en onlangs door Vermaning aan het Fries Museum ten verkoop aangeboden (en volgens telefonische mededeling van mevr. Vermaning d.d. 5 maart 1975 reeds verkocht aan derden, waaronder een Belgische connectie)".

Bovenstaande is een citaat uit: "Voorlopig rapport over de steentijdvondsten van Tj. Vermaning (bijgewerkte versie, zoals uitgereikt op de persconferentie d.d. 18 maart 1975). Door dat rapport weten we dat ook deze stukken vals werden verklaard. De bijl werd op 18 maart 1975, tijdens de illegale huiszoeking op het schip van Vermaning, door politie en drs. D. Stapert ontvreemd samen met andere vondsten uit de omgeving van Ravenswoud. Al deze stukken werden aan het Gerechtelijk Laboratorium overgedragen voor onderzoek. De stukken bleven buiten de rechtszaak.

In bovengenoemd rapport werden diverse punten opgesomd waarom er van vervalst materiaal sprake zou zijn. Het is bij iedereen, die de zaak Vermaning een beetje gevolgd heeft, bekend dat het m.n. dhr. P. Beersma is geweest die dit rapport ontzenuwd heeft, alleen al door een vergelijking te maken van de tegenstrijdige op schrift gestelde onderzoeken van de samenstellers en uitspraken, onder ede gedaan, door dezelfde. Dhr. A. M. Wouters heeft met proeven, tot in de rechtszaal, aangetoond dat alle in het rapport verdachte en valsverklaarde stukken echt en authentiek waren, zijn en blijven.

Wat er verder in het rapport allemaal staat, haal ik hier niet aan, maar er staat ook iets over "onjuistheid van vindplaatsopgaven" en "dat Vermaning opzettelijk onjuiste gegevens over vindplaatsen en vondsten" verstrekt heeft. Uit onderzoek van Beersma bleek echter dat elke plek tot op de centimeter opnieuw was te traceren.

Het "Oog van Ravenswoud".

Misschien wel de best gedocumenteerde vondstbeschrijving uit het archief van Vermaning was die van het "Oog van Ravenswoud", welke hij op 13 oktober 1974 nabij het Friese dorp Ravenswoud had gevonden. Tot 14 september 1985 bleef deze bijl in bezit van Vermaning, want op die dag kon ik het stuk, samen met een grote nageretoucheerde afslag van dezelfde vindplaats, verwerven en het is nu een pronkstuk in mijn collectie. Onderstaande is de letterlijke handgeschreven vondstmelding van Vermaning (in mijn bezit).

Merk: 1974/X/2

Wijze van inkomen: gevonden door Tjerk Vermaning (senior) op 13 oktober 1974.

Vondstomstandigheden: gevonden door Tjerk Vermaning (senior) op pl.m. 1 k.m. ten Noordoosten van het dorp Ravenswoud, en dan ongeveer 300 meter ten oosten van de weg (Lyclamaweg - Ravenswoud), pal aan de oostkant van het daar gelegen Compagnonsbos, op een akkerland eigendom van landbouwer J. Buist wonende in boerderij (Wilgerland) no 1, de 1ste boerderij aan de Lyclamaweg vanaf Ravenswoud, juist voorbij de bocht.

Het akkerland ligt pal aan de oostkant van een wijk die langs het bos loopt. Gem. Ooststellingwerf.

Omschrijving: Een uiterst fraaie middenpaleolithische vuistbijl van het type Wijnjeterp (Van der Vliet 1947) uit het hogere Acheulien (Neanderthalertijd, 1e migratie Riss-Würm-interglaciaal Franse indeling). De prachtige unieke vuistbijl is vervaardigd van zeer donkergrijze, tot blauwgrijze, en met roestaders doortrokken, totaal ondoorzichtige vuursteen, en hier en daar aangetast door windlak. De vuistbijl werd door mij gevonden op een akkerland, waar in vroeger jaren de uitgeworpen grond uit de toen nieuwgegraven wijk, was gestort. Het is dus niet onmogelijk dat de vuistbijl tussen de stenen, afkomstig uit de wijk kan hebben gezeten tussen de zwerfstenen in de keileem, daar dit nog duidelijk is te zien op de vindplaats, hier liggen nog de zwerfstenen, tussen de leemgrond die uit de wijk moeten zijn gekomen? Het is natuurlijk ook niet uitgesloten dat de bijl met de ploeg omhoog is gebracht daar terplaatse ook de leem zich direct onder de bouwvoor bevindt? De vuistbijl werd door mij gevonden op pl.m. 75 meter vanaf de wijk.

Merkwaardig kenmerk van de vuistbijl: het allereerste dat aan de unieke vuistbijl direct opvalt is wel: een zeer eigenaardige ronde vlek, (of concentrische) ring in de vuursteen waarvan de bijl is vervaardigd. Deze ring bevindt zich nauwelijks 2 centimeter onder de top van de bijl, en nauwelijks 1 centimeter vanaf de rand.

Deze ring is als volgt opgebouwd: de ring heeft een diameter van pl.m. 12 millimeter. De buitenste ring is van lichtgrijze vuursteen, en in het midden een stip van pl.m. 2 millimeter van zwarte vuursteen. Het zeldzame nu van dit geheel is; dat het met het blote oog sprekend het oog van een vis lijkt, een vissenoog dus. Nog zeldzamer wordt dit wanneer men dit oog onder de loupe, of onder een vergrootglas gaat bekijken, dan is het geen oog van een vis meer, maar namelijk het oog van een reptiel, en wel van een kameleon. Het geheel is een grote zeldzaamheid, daarom juist heeft de ontdekker van de bijl (Tjerk Vermaning senior) dit zeer unieke stuk gedoopt als (HET OOG VAN RAVENSWOUD). Hoe vreemd het ook lijkt, maar de Neanderthaler kende een bepaalde magische waarde toe aan werktuigen, of wapens, die gemaakt werden van vuursteen, waarin voor hen vreemde, en niet te begrijpen attributen zaten, zoals bijvoorbeeld fossielen, zij lieten deze fossielen meest onbeschadigd als dit zo uitkwam. Zo vond ik (Tjerk Vermaning) bij Smilde de top van een doormiddengebroken vuistbijl. In deze afgebroken top bevond zich een prachtige zeldzame soort fossiele zeeëgel (Holaster Leavis) die opzettelijk was uitgespaard, en onbeschadigd gehouden tijdens het vervaardigen van de bijl. Later moet de vuistbijl doormidden gebroken zijn bij de zwakke plek waar zich de zeeëgel in het gesteente bevond. Ook in de vuursteen waarvan de vuistbijl van Wijnjeterp werd vervaardigd bevindt zich de afdruk van een fossiele zeeëgel van de soort (Cidaria Cokonata). Het is niet uitgesloten dat de Neanderthaler ook een magische waarde kan hebben toegekend, aan het oog in de steen van de vuistbijl van Ravenswoud???

De vuistbijl het oog van Ravenswoud. Gevonden op 13 oktober 1974.

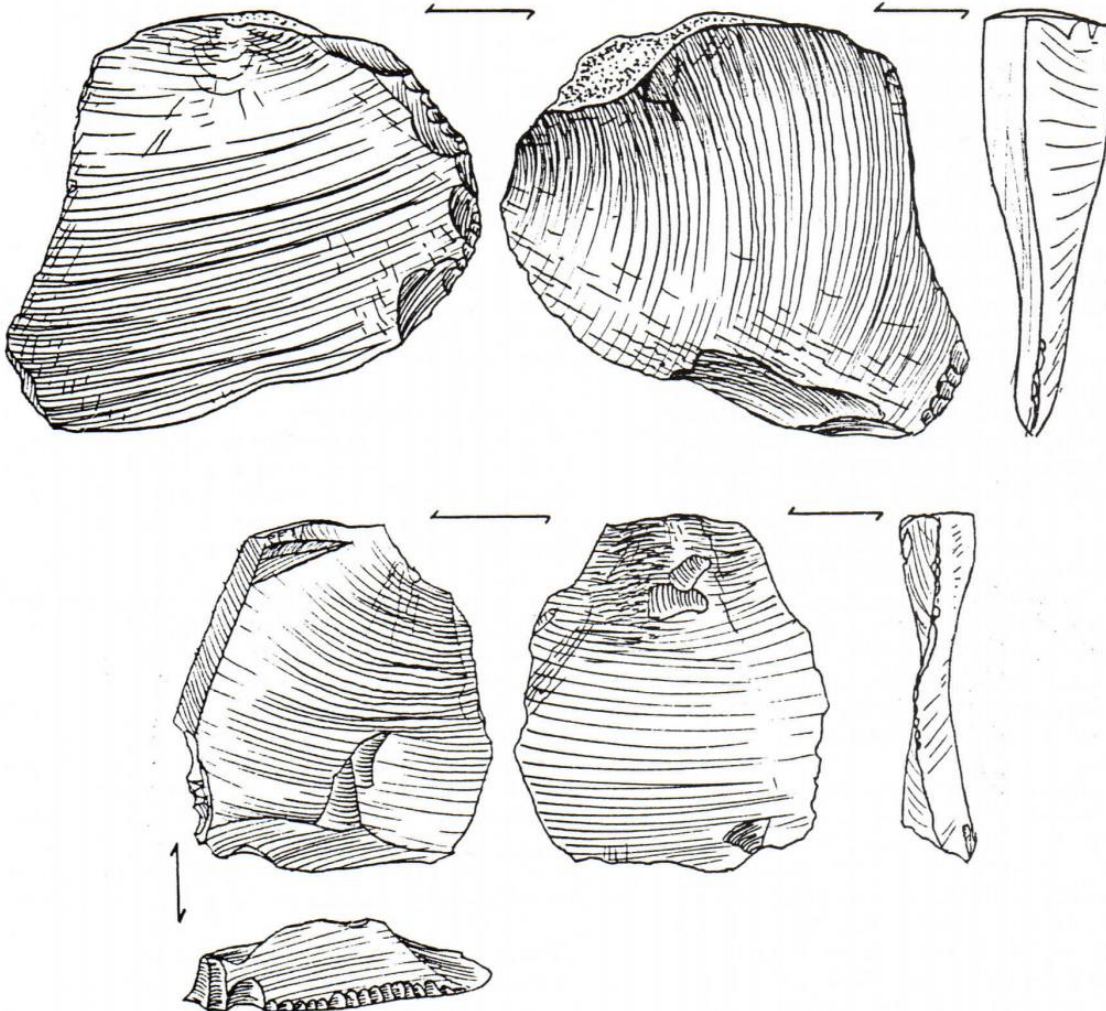
“Vorstscheuren” en 28 september 1996.

Deze notitie van Vermaning is bijna een schatkaart, alleen het kruisje ontbreekt waarmee de juiste plek van de schat=vuistbijl wordt aangegeven. Een exactere plaatsaanduiding is nauwelijks denkbaar, dus de bewering dat Vermaning hier een valse of onjuiste vindplaats opgaf, voor deze bijl, gaat wel erg ver. Wat Vermaning altijd deed wanneer hij artefacten verkocht had, was de koper precies de vindplaats te tonen. In de meeste gevallen stond hij erop om de plaats persoonlijk in het landschap aan te wijzen. Zo heb ik, na aankoop, de vindplaats van het “Oog van Ravenswoud” samen met hem bezocht. Het klopte precies met zijn beschrijving. Naderhand heb ik vlakbij de aangewezen plek, uit het keizand van een schoongemaakte sloot, nog een flinke nageretoucheerde afslag geborgen welke duidelijk een Midden-Paleolithisch karakter heeft. Wat mij altijd opgevallen is aan de bijl, was dat er nogal wat afslagen gehinged waren, doordat in de gebruikte steen vorstscheuren aanwezig waren voordat de steen bewerkt werd, vóór-débitage. Deze scheuren zijn duidelijk waarneembaar en lopen ook doorheen de pseudocortex. Dit verschijnsel was verder van geen enkel belang. Maar op 28 september j.l., op de infomarkt van de SNA-bijeenkomst te Leiden, in de Taffehzaal van het Rijks Museum van Oudheden, waar de APAN met een infostand aanwezig was, werd er een moment geschapen waardoor deze

scheuren maar eens beter onderzocht moesten worden. Vandaar dit artikel, waarvoor het “Oog van Ravenswoud” als model kon dienen.

De vorm van een vuistbijl, maar...

Op 28 september j.l., op de SNA-markt te Leiden, werd onze stand bezocht door prof. dr. L.P. Louwe Kooijmans. Hij was blij de APAN daar te mogen begroeten en kocht ter plaatse de totale reeks APAN/EXTERN. Wie er geweest is heeft kunnen zien dat de APAN-stand voortdurend omringd werd door leden die prachtige vondsten lieten zien. Professor Louwe Kooijmans was hierin ook geïnteresseerd. Hij vond het geweldig. Een aantal vondsten werd door hem bekeken, m.n. het kleine vuistbijltje van Eelde (zie EXTERN 2, blz.62/69). Hij concludeerde dat het een fraai artefact was en dat de vorm hem sterk aan een vuistbijl deed denken. Echter het kon geen “oud stuk” zijn, omdat er geen “vorstscheuren” in aanwezig waren, dit zou wel moeten “om oud te zijn”; alle oude vuistbijlen bezaten dit kenmerk. (Ik kom later nog op dit vuistbijltje terug, want er is iets interessants mee). Hij had dit niet zelf bedacht, maar het was nou eenmaal zo. Kende hij alle “oude stukken”, was onze vraag; wij zagen hem twifelen, dus niet; en als daar nou ook eens, al was het maar eentje, bij zou zitten, zonder “vorstscheuren”, zou die dan ook “niet oud” zijn, of erger nog...wel oud en toch echt? (Zie einde eerste deel van het artikel).

Boven: Forse nageretoucheerde afslag. Vindplaats: Ravenswoud. Vinder: Tj. Vermaning. Materiaal: ondoorzichtige grijze vuursteen, blauw-grijs verkleurd. Geen afgeronde ribben. Matte zachte glans.

Onder: Nageretoucheerde afslag, korte steelschrabber. Vindplaats: Ravenswoud. Vinder: K. Geertsma. Materiaal: grijze ondoorzichtige vuursteen. Geen afgeronde ribben. Matte zachte glans.

Beide artefacten: coll. K.G. Tekeningen: K.G.

“Echte vuistbijlen” en psychologische beeldvorming. Op de expositie “List en bedrog in de archeologie”, welke gelijktijdig op 28 sept. te Leiden te bezoeken was, werd ook een hoek aan Vermaning gewijd. Veel achtergrondinformatie werd er niet gegeven bij deze grootste “zwendelzaak” in de archeologische geschiedenis van Nederland. Toch had men in kort bestek geprobeerd de zaak aan het publiek duidelijk te maken. O.a. door het tonen van een filmpje, met daarin optredend een van bravoure overlopende Vermaning, en met daarnaast aan de wanden kleine vitrinekastjes met om en om “een echte vuistbijl” en een “omstreden steen van Vermaning uit Hijken”. Hiermee was de voorlichting wel minimaal te noemen. Welke teksten precies bij de “stenen van Vermaning” stonden deed eigenlijk niet ter zake in deze opstelling, want de oningevoerde kijker voelde op z’n klompen aan, die stenen waren nou “de niet echte vuistbijlen”, waar ze wel eens iets over gehoord hadden.

Heb ik toch altijd gedacht dat er in de collecties van Hoogersmilde en m.n. Hijken “soms zeer fraai gevormde exemplaren” zaten. Wat daar echter in Leiden, door het Rijks Museum van Oudheden van de vindplaats Hijken gepresenteerd werd...? Dat waren dus de Vermaning-vuistbijlen waarmee men de vergelijking publiekelijk durfde aan te gaan. Een drietal nauwelijks bekapte donkere ovale vormen, waarvan men onmiddellijk dacht: “die Vermaning kon er ook nog eens geen snars van, geen wonder dat ie gepakt werd”. Waarom niet de schitterende vuurstenen bijlen van deze vindplaats genomen, of van Hoogersmilde, waarnaast elke “echte” noordelijke vuistbijl verbleekt? Ik wil het antwoord niet één kant opsturen, maar met de gemaakte keuze beledigde men het publiek, door ze geen werkelijk beeld te geven van de enorme kwaliteit van de Vermaningvondsten.

Een determinatiekenmerk toch aanwezig?

“Vorstscheuren” hebben blijkbaar iets te maken met het bepalen of een artefact wel of niet uit het Paleolithicum stamt. Dit is dus een determinatiekenmerk en het is zo bekend geworden binnen de beroepsweld, dat zelfs prof. dr. L.P. Louwe Kooijmans, die toch geen paleodeskundige is, hier op let wanneer hij artefacten met een paleolithische vormgeving moet beoordelen. Misschien kwam het door het slechte licht in de Taffeh-zaal, in het Rijks Museum voor Oudheden, dat hij de “vorstscheuren” in het vuistbijltje van Eelde niet heeft gezien, maar ze zitten er wel degelijk in. In het artikel over dit vuistbijltje (EXTERN/2) is in de tekst onder de afbeelding van het bijltje niet genoemd dat er “vorstscheuren” in zouden zitten. Wel is vermeld dat een aantal afslagen in hingen eindigden. Dit is door die “vorstscheuren” gekomen. In de zijkanttekening van het bijltje is dit ook duidelijk te zien. De bijbehorende kernen, hebben beide “vorstspijtingen” en “vorstscheuren”. Bij een kern is dit laatste ook vermeld in de tekst, onder de tekening, behorende bij deze kern. Ook komt er frictieglans voor.

Hoe nu; is dit artefactengroepje dan toch authentiek middenpaleolithisch? Of heeft prof. dr. Louwe Kooijmans niet goed begrepen wat de paleodeskundigen bedoelden met die “vorstscheuren”. De deskundigen hebben het ook nog over “secundaire vorstinwerking”, ook wel vorstinwerking “postdébitage” genoemd, dus van ná het vervaardigen van het artefact. Dat had prof. dr. Louwe Kooijmans er niet bijgezegd. Zo bekeken behoort het groepje van Eelde inderdaad niet tot het Midden Paleolithicum, want de “vorstscheuren” waren al in de stenen aanwezig vóórdat ze bekept werden.

Op zoek naar “secundaire vorstinwerkingen”.

Nieuwsgierig geworden heb ik er Palaeohistoria XVIII (1976) eens op nageslagen, want daarin werden de

toenmalige echte middenpaleolithische vondsten van Noord-Nederland door drs. D. Stapert afgebeeld en beschreven. We zullen eens zien wat hij te melden had over “vorstscheuren” (dunne scheur in een artefact) en over een aanverwant begrip, “vorstspijting” (spleit- of breukvlak, aan de buitenkant van een vuursteen).

1. De vuistbijl van Wijnjeterp:

Op kant II is een “vorstspijting” te zien. Drs. Stapert: “*predating manufacture, shaded grey on the drawing*”. Dus ontstaan vóórdat het artefact werd geslagen. In het artefact zijn vele “vorstscheuren” aanwezig. Ze hebben de richting van enkele afslagen beïnvloed en deze zijn in hingen geëindigd. De scheuren waren al aanwezig vóórdat het artefact werd vervaardigd. Drs. Stapert: “*These cracks were already present in the flint before manufacture*”. “Postdébitage” is er niets veranderd, dus: *Geen “secundaire vorstinwerking”.*

2. De vuistbijl van Anderen:

“Twee vorstspijtingen” aanwezig. Drs. Stapert schrijft dat de ene al aanwezig was vóór het vervaardigen van het artefact en dat de andere nadien is ontstaan. Er zijn geen “vorstscheuren”. Drs. Stapert vermoedt dat de bijl op een afslag werd gemaakt, maar kan dit niet vaststellen. Daarom projecteert hij een verdwenen slagbult op de plek waar de tweede “spijting” zit en nu *moet* deze wel “secundair” zijn. (Vraag: wat als de bijl niet op een afslag gemaakt werd? Is deze “spijting” dan nog wel “secundair”?). Postdébitage “ietsje(?) veranderd, dus: *Wel “secundaire vorstinwerking”?*

3. De vuistbijl van Exloo:

Op één zijde wordt een “vorstspijting” gesignaleerd, echter deze was al aanwezig vóórdat het artefact werd vervaardigd. Er zijn geen “vorstscheuren” aanwezig. “Postdébitage” is er niets veranderd, dus: *Geen “secundaire vorstinwerking”.*

4. De spits van de Havelterberg:

Er zijn totaal geen “vorstspijtingen” en “vorstscheuren” aanwezig. “Postdébitage” is er niets veranderd, dus: *Geen “secundaire vorstinwerking”.*

5. De schaaf van Emmen:

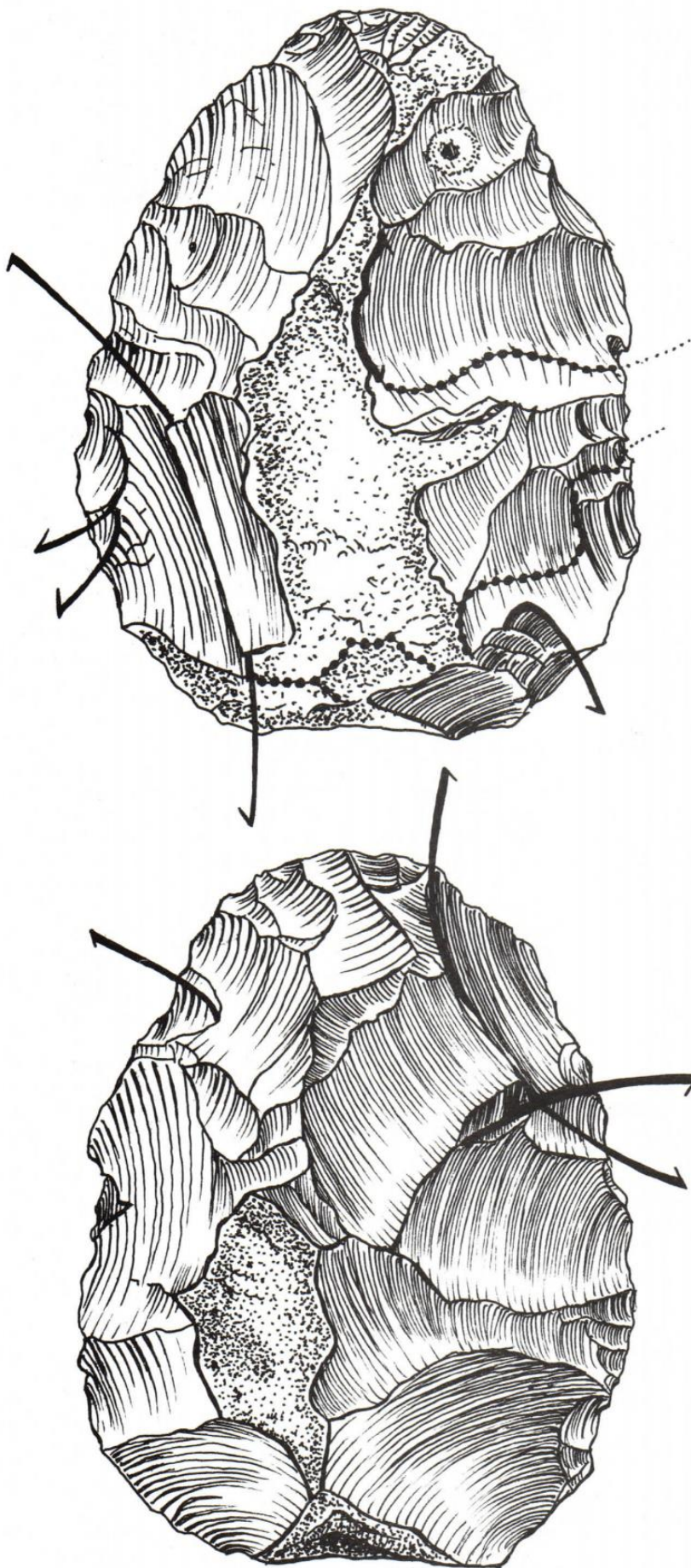
“Vorstspijtingen” aanwezig, waarvan weer gezegd wordt dat deze aanwezig waren vóór het vervaardigen van het artefact. Er zijn geen “vorstscheuren”. “Postdébitage” is er niets veranderd, dus: *Geen “secundaire vorstinwerking”.*

6. De spits van van Deldenerbroek (=Ambt Delden).

“Vorstspijting” aanwezig, ontstaan vóór vervaardiging artefact. Geen “vorstscheuren”. “Postdébitage” is er niets veranderd, dus: *Geen “secundaire vorstinwerking”.*

Dan is er nog “*The object from Rolde*”, uit 1923. Door prof. Van Giffen in 1924 als een “Moustérien-achtig vuistbijltje” omschreven, maar wegens de “versheid” van het artefact als neolithisch(?) geboekt. (Was dit de eerste vuistbijl van Nederland?). Drs. Stapert volgt deze determinatie, hij zag het volgende: Mogelijke “vorstspijtingen” van vóór het maken. Geen “vorstscheuren”. “Postdébitage” is er niets veranderd, dus: *Geen “secundaire vorstinwerking”.*

Op basis van determinatie, dat de “vorstspijtingen” en “vorstscheuren” iets over de echtheid van middenpaleolithische artefacten zouden kunnen meebepalen, zitten we nu met een probleem, want uit bovenstaande rij blijkt dat ze bijna allemaal “vorstspijtingen” en “vorstscheuren” hebben van vóór het vervaardigen van het artefact.

Het "Oog van Ravenswoud", gevonden door Tjerk Vermaning op 13 oktober 1974. Om aan te tonen dat bij een aantal van de vondsten van Vermaning, van Hoogersmilde, Hijken, Eemster, Ravenswoud en nog een aantal andere losse vondsten wel degelijk "vorstinwerking" voorkomt, is deze bijl als model gebruikt. Materiaal: zuidelijke(?) vuursteen met "rivierbotskorst", oorspronkelijk ondoorzichtig-grijs, door bodeminwerkingen prachtig verkleurd tot overwegend okerbruin, met donkerder bruine banderingen. De ribben zijn door krypturbatie afgerond. De bijl heeft een kleurpatina die plaatselijk naar AD-patina neigt (zeer hoge glans). Er zijn meerdere plekkjes frictieglans (spiegelglans) aanwezig. Een verontreiniging in de steen viel Vermaning zodanig op, dat hij er een magische betekenis aan gaf (zie zijn vondstmelding).

Op de tekeningen is te zien dat een aantal afslagen gehinged zijn door de in de steen aanwezige "vorstscheuren". Hier aangegeven met dikke zwarte lijnen, met aan het eind een klein haakje. De bolletjeslijnen geven aan waar de "vorstscheuren" dieper in de steen zelf zijn doorgedrongen. Het valt op dat ze niet geheel door de steen heen zijn getrokken. Deze "vorstscheuren" waren al in de steen aanwezig vóórdat de vuistbijl geslagen werd.

Het artefact behoort tot de valsverklaarde "twintigtal stukken van meerdere vindplaatsen in de omgeving van Ravenswoud", welke in het voorlopig rapport, d.d. 18 maart 1975, van prof. dr. H.T. Waterbolk en drs. D. Stapert onder punt A-6 worden opgevoerd. In dat rapport worden ook de "wetenschappelijke redenen" opgesomd waarom men zoveel artefacten van Vermaning heeft vals verklaard. Hij zou o.a. geen juiste vindplaatsen hebben opgegeven; de ribben zouden door hem moeiteloos met een slijpmachine zijn voorzien van uniforme slijpsporen; hij zou met een hard schuurmiddel aan het werk zijn geweest; de artefacten zouden vrijwel allemaal een uniforme vettige glans bezitten welke een natuurlijke glanspatina moesten suggereren, deze glans was gemakkelijk te verwijderen; de artefacten zouden geen kleurpatina en windlak hebben op de menselijk bewerkte vlakken, en ze zouden zonder uitzondering allemaal geen "secundaire vorstinwerking" hebben op het oppervlak. Dit laatste betekent in normaal Nederlands, dat er ná het maken van het artefact geen veranderingen in of op de steen plaatsvonden door inwerking van vorst. Dit wordt in het rapport zelfs als een "statistisch hoge onwaarschijnlijkheid" genoemd, omdat de artefacten "immers uit de eerste helft van de laatste ijstijd zouden dateren".

Het woordje "immers", suggereert dat het in die ijstijdperiode akelig koud moet zijn geweest en dat de tweede helft nog moest komen. Met zoveel vorst zouden de artefacten toch zeker ná het maken de "secundaire vorstinwerking" moeten vertonen. Maar is dat wel zo?

In het artikel wordt duidelijk gemaakt, dat ook de toentertijd als vergelijkingsmateriaal voorhanden zijnde "6 echte artefacten", uit het noorden van ons land geen "secundaire vorstinwerking" hebben, op één stuk na. En toch stammen ook deze artefacten volgens (nu) dr. Stapert nog steeds uit de eerste helft van de laatste ijstijd (=Weichsel). De "vorstspijtingen" en "vorstscheuren" die door drs. Stapert in 1976 werden gesignaleerd op en in deze 6 artefacten waren, volgens hem, op één geval na, alle aanwezig vóórdat de artefacten werden gemaakt. Zie voor originele beschrijvingen: Palaeohistoria XVIII-1976.

En dat is precies hetzelfde als bij een aantal artefacten van Hoogersmilde, Hijken, Eemster, Ravenswoud, meerdere losse vondsten van Vermaning en andere amateurs, de Wáldgroep van H. en K. Geertsma, en van laatstgenoemde het bijltje van Eelde met de bijbehorende kernen.

Het "Oog van Ravenswoud". Cultuur: Smildien-Jong-Acheuléen, 125.000-75.000 BP. Vinder: Tj Vermaning. De dikte van de bijl is 4,2 cm. Collectie en tekeningen: K.G.

“Postdébítage”, of “secundair” is alleen de vuistbijl van Anderen veranderd. Doch alleen met zekerheid, wanneer het om een afslag gaat (*1). Dit was echter niet vast te stellen. Vreemde zaak. Zijn deze artefacten nu ook niet echt of oud, of zegt dit determinatiepunt niets over de vermeende oud- of echtheid en is het gewoon bluf. Ik houd het op het laatste. Het “Eelde-groepje” heeft alleen maar “vorstscheuren” van vóór-débítage. In tegenstelling met wat prof. Louwe Kooijmans dacht, zijn deze artefacten blijkbaar toch middenpaleolithisch te noemen. Wat bijna niemand weet, is dat in de vondstgroepen Hoogersmilde, Hijken en Eemster van Vermaning ook diverse artefacten voorkomen met “vorstspijtingen” en “vorstscheuren” van vóór het vervaardigen. Idem het “Oog van Ravenswoud”. Van Ravenswoud-B (Vermaning), komt één middenpaleolithische schrabber met “secundaire vorstinwerking”, dus van ná het maken. Ravenswoud-B werd ook vals verklaard.

Was de Weichsel een “zachte” ijstijd?

We moeten het ontstaan van deze verschijnselen opnieuw benaderen, want het blijkt dat er na het maken, bij de “echte” artefacten, geen of nauwelijks toename van was. In de koudste fase van de Saale-ijstijd, zo'n 130.000 jaar voor heden, tijdens de landijs-vorming, waardoor ook de meeste (vuur)stenen Noord-Nederland werden binnengebracht, en later tijdens het afsmelten van het ijs, moeten de meeste van deze verschijnselen op en in de stenen zijn ontstaan. Van deze morene(vuur)stenen werden later, in de “eerste helft” van de Weichsel-ijstijd de “Midden-Paleolithen” geslagen (maar ook al in het “Eemien” 125.000-75.000 BP). Tijdens de Weichsel-ijstijd, 75.000-10.000 jaar voor heden, werd ons land niet door ijs bedekt. Deze ijstijd had veel minder invloed op stenen dan algemeen wordt aangenomen.

De zes “echte” Midden-Paleolithen in Palaeohistoria van 1976 zijn alle zes geïsoleerde vondsten. Bovendien zijn het oppervlaktevondsten. Een bijkomend fenomeen is dat ze zonder uitzondering de zgn. “windlak” hebben (zie ook artikel Van Noort in deze EXTERN). Dit geldt officieel als het “kenmerk” van echtheid (*2), evenals het voorkomen van “fRICTIEGLANSPEKJES”. En dat laatste komt zeer veelvuldig voor op de vondsten van Vermaning, wat door diverse auteurs werd aangetoond.

Bij de genoemde Vermaningvondsten ging het in bijna alle gevallen om door de diepploeg omhoog gewerkte, of door graafwerk omhoog gebrachte artefacten, welke aantoonbaar uit de lagen van vlak boven de keileem kwamen. De weersinvloeden hadden minder vat op deze stukken en daardoor kwam het dat er geen “secundaire vorstinwerking” heeft plaatsgevonden. De “vorstspijtingen”, waar ook “windlak” op voorkomt, en “vorstscheuren” zijn alle van vóór het maken. Hoewel dat bij een “haar-scheur” (zeer dunne scheur) niet is te zien.

*1) Wanneer het niet om een afslag gaat, en dat is wel haast zeker, dan is deze “vorstspijting” ook van vóór het maken. Dit betekent dan dat op géén van de zes “echte” artefacten “secundaire vorstinwerking” voorkomt. Bestudering van de vuistbijl van Anderen kan daarover uitsluitel geven.

*2) De “echte” vuistbijl van Elahuizen (1983) heeft maar “één klein plekje oude windlak”. “Op de afslagen komt geen sterke windlak voor, zoals wel het geval is bij de andere middenpaleolithische vondsten van Noord-Nederland”. (M.a.w. deze heeft het zelfde uiterlijk als de Vermaning-artefacten! K.G.) “Het stuk heeft niet aan de oppervlakte gelegen tijdens de tweede helft van de Weichselijstijd”. Drs. Stapert hoopt dat deze bijl “op geen enkele manier” tegen hem gebruikt kan worden i.v.m. zijn “argumentatie in de zaak Vermaning”. Met deze laatste opmerking gaf drs. Stapert mogelijk aan dat hij inzag dat daarmee iets goed mis was. (De vuistbijl van Elahuizen komt vanuit het zand onder een tegelpad. Volgens de vinder kon dit zand “overall” vandaan zijn gekomen. In de directe omgeving zit de keileem op tien meter diepte. K.G.).

*3) De door drs. Stapert bedoelde “echte” artefacten met “secundaire vorstinwerking” waren volgens prof. Bosinski “zeker oppervlaktevondsten, want dit verschijnsel komt bij stukken uit leem niet voor”. Zijn vondsten uit Rheindahlen (Duitsland) hebben hierom dit verschijnsel ook niet..

*4) In het artikel werden dezelfde zes artefacten als vergelijkingsmateriaal gebruikt, die drs. Stapert ook gebruikte. Deze artefacten komen alle uit het noorden van ons land, evenals de Vermaningstenen. In Palaeohistoria XVIII/1976 staat nog een artikel van zijn hand, nl.: “Some natural surface modifications on flint in the Netherlands”. Hierin behandelt hij nog een aantal extra middenpaleolithische artefacten, die toen ook bekend waren. Het totale aantal stukken kwam daarmee op 12. Het waren: 1. vuistbijl van Wijnjeterp, 2. vuistbijl van Anderen, 3. vuistbijl van Exloo, 4. spits van de Havelterberg, 5. zijschrabber van Emmen, 6. spits van Ambt-Delden (zelfde als biface van Deldenerbroek), 7. spits van Bladel, 8. zijschrabber van Bladel, 9. vuistbijl van Bakel, 10. vuistbijl van Eersel, 11. spits van Eitten, 12. de “onbekende” vuistbijl uit het rapport. Bij maar twee van deze artefacten signaleerde drs. Stapert “secundaire vorstinwerking”, dus van ná het maken, nl. bij de vuistbijl van Anderen(?) en bij de vuistbijl van Bakel. Het is een afwijkend verschijnsel. Het behoort niet tot de karakteristieke kenmerken van Midden-Paleolithen. De andere stukken zijn na het maken niet door “secundaire vorstinwerking” aangetast. Dat is precies hetzelfde als bij de “oud” en “midden-paleolithische” artefacten van Vermaning, en bij het “Eelde-groepje”. Even uniek: bij één artefact van Vermaning/Ravenswoud-B komt “secundaire vorstinwerking” voor.

Men zou denken dat oppervlaktevondsten, waartoe bijna alle “echte” artefacten behoren (*3), eerder en meer blootgesteld werden aan temperatuurinvloeden dan de dieper in de grond zittende stenen en daarom is het merkwaardig dat de “echte” artefacten niet méér te lijden hebben gehad “postdébítage”. Op één artefact na, vertonen ze geen van alle “secundaire vorstinwerking” op het oppervlak. Het is dus **volkomen onlogisch**, zoals het in het “voorlopig rapport” d.d. 18 maart 1975, gesteld werd onder punt D.3, waar staat:

Zekerheid van vervalsing bestaat ten aanzien van de “oud”- en “middenpaleolithische” voorwerpen (artefactengroepen 1,3,4,5,6 en 7) op grond van: De statistisch hoge onwaarschijnlijkheid van het bij alle voorwerpen ontbreken van secundaire vorstinwerking op het oppervlak der artefacten (die immers uit de eerste helft van de laatste ijstijd zouden dateren; één der zeer weinige niet van Vermaning afkomstige in Nederland gevonden vuistbijlen van deze periode vertoont dit verschijnsel).

Die laatste zin betekent, dat er toen door iemand anders een vuistbijl gevonden is waarop ook geen “secundaire vorstinwerking” te bekennen viel. En toch zou deze wél uit de eerste helft van de laatste ijstijd stammen. Deze bijl is nooit openlijk vergeleken met de Vermaningvondsten. Het waarom laat zich raden, zou er ook geen “windlak”...? Welke vuistbijl het is geweest, of het een oppervlaktevondst was en of het een noordelijke was, wordt niet vermeld. Dat weten we nu nog niet. Het kon wel.

Slotconclusie van dit gedeelte (*4).

Op grond van het feit, dat op “de echte middenpaleolithische voorwerpen” geen “secundaire vorstinwerking” voorkomt op het oppervlak, één artefact uitgezonderd, is het statistisch een hoge onwaarschijnlijkheid dat het er op hóórt voor te komen. Het is een uniek verschijnsel. De oorzaak ervan moet ergens anders worden gezocht. Dit is een benadering, die reeds in 1976 door drs. Stapert ontdekt had kunnen worden, want de determinatie en beschrijving van de “echte” artefacten zijn van hem zelf. In het land der blinden is éénoog koning.

Zijn er nog wetenschappers die meedoen?

In het tweede deel van het artikel wordt aandacht besteed aan de andere “Stapert-determinatiekenmerken” waaraan een middenpaleolithisch artefact zou moeten voldoen, om het predikaat “echt” te mogen dragen. Door zijn strenge criteria waren er in 1980 maar 7 “echte” geïsoleerde artefacten in Noord-Nederland. Nu, anno 1996 zijn daar misschien nog zo'n 10 grotere stukken bijgekomen. Zou daarmee ook de kans op het ontdekken van een “windlak-basiskampement” zijn toegenomen?

Uitzonderlijke "determinatiekenmerken".

Om meer duidelijkheid te verschaffen omtrent de aangehaalde en summier beschreven zes "echte" artefacten uit het noorden van ons land, worden deze artefacten hierna nog afzonderlijk behandeld. Maar ook de in voetnoot 4 al genoemde vijf extra "echte" van 1976.

Bovendien, wie kent deze stukken? Bij naam zijn er een aantal bekend, maar wie heeft er ooit afbeeldingen van gezien? Ze zijn er wel, deze afbeeldingen, en erg goed uitgevoerd zelfs, maar ze werden alleen in wetenschappelijke bladen afgebeeld. Maar ook in het rapport dat drs. Stapert voor de rechtbank moest vervaardigen, als aanvulling op zijn voorlopig rapport van dd. 18 maart 1975, waarin gesteld werd dat alle genoemde punten aan te vullen waren met "nadere rapporten, expertises en illustraties". Dit aanvullende rapport werd pas op 17 mei 1976, dus een jaar later, door drs. Stapert voldoende gereed geacht, want op die datum stuurde hij het op aan de rechtercommissaris Mr. W.C. van Oordt van de Arrondissementsrechtbank te Assen. Waarom het pas een jaar later aan de rechter werd opgestuurd, heeft velen aan het denken gezet. Al deze "nadere rapporten, expertises en illustraties" werden gepresenteerd als: "De "steentijdvondsten" van Tj. Vermaning. Bewijsvoering betreffende valsheid". Door Dick Stapert".

De "bewijsvoering" in dit rapport werd door diverse logisch nadenkende onderzoekers, welke helaas niet uit de beroepswereld kwamen, weerlegd. De heer P. Beersma werd zelfs door de rechtbank in Leeuwarden, de "getuige van het gezonde verstand genoemd". Pas in 1989 was er eindelijk een wetenschapper, dr. H. Kars, die na uitvoerig onderzoek bereid was, om de vals verklaarde Leemdijk-bijl van Vermaning als authentiek te boek te stellen. Dit gebeurde in het jaarverslag van de R.O.B. We hebben tot nu toe echter moeten constateren, dat deze conclusie van dr. Kars nergens door wetenschappers wordt overgenomen. Dit is jammer, want het zou de weg kunnen openen naar een opnieuw vruchtbare samenwerking tussen amateurs-steentijd en beroeps.

De amateur-steentijd-archeologie ondervindt nog dagelijks hinder van de "Stapert-determinatiekenmerken", welke door beroeps op Midden-Paleolithen gezien willen worden. Te weten:

witte patina (hoort vaak voor te komen); **bruine patina, roest** (hoort nog vaker voor te komen); **grauwe glanspatina** (hoort bijna niet voor te komen); **windlak** (hoort in alle gevallen voor te komen); **oplossingsputjes, putterigheid** (hoort in bijna alle gevallen voor te komen); **kryoturbatieretouches** (hoort in bijna alle gevallen voor te komen); **krassen** (hoort in bijna alle gevallen voor te komen); **fRICTIEGLANS** (hoort geregeld voor te komen); **afroning** (hoort in alle gevallen voor te komen); **secundaire vorstspijting** (hoort sporadisch voor te komen); **sterke partiële afroning** (hoort praktisch niet voor te komen).

Met deze lijst voor ogen worden artefacten die hieraan niet voldoen, simpel als "niet oud" gedetermineerd. Uit welke tijd deze artefacten dan wel komen en in welke kultuurperiode ze dan wel passen, wordt nooit met zekerheid gezegd. Zo zijn er "middenpaleolithische" artefacten tot het Neolithicum, Mesolithicum en Hamburgien gerekend. Totaal onbekende vormen voor deze

kulturen! De conclusie wordt dan: beschrijf ze maar eens en plaats ze wetenschappelijk daadwerkelijk binnen deze kulturen. Er is nog nooit één wetenschapper geweest, gespecialiseerd in genoemde kulturen, die dit heeft aangepakt (*5)

Het belangrijkste verschijnsel wat een "echt oud" artefact altijd behoort te hebben is echter de zgn. "windlak", behalve wanneer het aantoonbaar uit een lemige bodemlaag komt, want dan mag het oppervlak wel "vers" zijn. Maar dat komt toch bijna nooit voor, zult u denken. De "echte" hebben toch allemaal "windlak". Maar is dat wel zo, komen dergelijke "verse" artefacten, uit lemige lagen, weinig voor? Onderstaande lijst is lang niet volledig, maar dit moet genoeg zijn.

Zijn er maar 10 "echt"?

Er werden 2000 middenpaleolithische artefacten opgegraven in Tilloux Mainx en Prévost (Frankrijk); "vers". Er werden 200 middenpaleolithische artefacten opgegraven in Rue de Cagny (Frankrijk); "vers". Er werden 4000 middenpaleolithische artefacten opgegraven in Font Maure (Frankrijk); "vers". Er werden 11.000 middenpaleolithische artefacten opgegraven in Rheindahlen (Duitsland); "vers". Er werden in Swanscombe (Engeland) meerdere Middenpaleolithen geborgen; "vers". Er werden in Salszgitter Lebenstedt (Duitsland) vele Midden-Paleolithen, uit de Saale-ijstijd, opgegraven; "vers". (Dat is 50.000 jaar eerder dan de Weichselijstijd). Er werden enkele honderden middenpaleolithische artefacten opgegraven in Maastricht (Nederland); "vers". Bij Ospel (Nederland) werd 1 middenpaleolithische vuistbijl geborgen; "vers". Bij Nunhem (Nederland) werden enkele tientallen middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers". In de Dordogne en in de omgeving van Le Grand Pressigny (Frankrijk) werden en worden duizenden Midden-Paleolithen gevonden; "vers". Een deel daarvan zelfs met exact dezelfde afgeronde ribben als de Vermaning-Midden-Paleolithen (*6). Er werden zeker 10.000 oud- en middenpaleolithische artefacten geborgen uit de Stuwwallen (Nederl.); "vers". Bij Bakel (Nederland) werd 1 vuistbijl geborgen; "vers". Bij Kerkdriel (Nederland) werden een paar duizend oud- en middenpaleolithische artefacten gevonden; "vers". Bij Elahuizen (Nederland) werd 1 middenpaleolithische vuistbijl geborgen; "vers". Bij Noord-Burgum (Nederland) werden enkele honderden middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers". Bij Schuilenburg (Nederland) werden een dikke honderd middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers". Bij Bakkeveen A en B (Nederl.) werden enkele tientallen middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers". Bij Eelde (Nederland) werden 6 middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers". Bij Ravenswoud A en B (Nederland) werden 12 middenpaleolithische werktuigen gevonden, waarvan één met "secundaire vorstinwerking"; "vers". Bij Hoogersmilde (A en B) (Nederland) werden 102 middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers". Bij Hijken (Nederland) werden 423 middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

*5) Dit werd aangepakt door de paleolithicumdeskundige drs. D. Stapert. In 1979 beschrijft hij een zuidelijke Acheul-vuistbijl (Vellerville le Sec), die in het Neolithicum aan de basis werd geslepen. Volgens hem is deze bijl geen "leenartefact", maar "als geheel gemaakt in het Neolithicum". De reden: de bijl is "vers". De "windlakers" van Mander (1980), waaronder een klein vuistbijltje, worden door hem alleen maar als middenpaleolithisch beschouwd, omdat ze dit verschijnsel hebben. Zonder "windlak" had hij ze niet van neolithische artefacten, van dezelfde akker, kunnen onderscheiden. Een "vers" Mander-vuistbijltje plaatste hij daarom ook in het Neolithicum. Met deze actie beschermde drs. Stapert zijn "oppervlakte-windlakers" en zette de standaard voor het determineren van "vers" middenpaleo als neolithisch. Welke van de twee kulturen bestaat nu niet?

*6) Op 3 april 1989 werden op het IPP (Amsterdam) de vondsten uit Plazac (Frankrijk) beoordeeld door de volgende personen: dr. H. Kars, K. Lagerwerff, F. de Vries, H. Peeters en A.M. Wouters. Men was het unaniem eens dat de oppervlakteveranderingen van die artefacten exact gelijk waren aan de Vermaningvondsten van Hoogersmilde, Hijken en Eemster. Dus "vers" met afgeronde ribben. De bevindingen werden door elke deelnemer afzonderlijk op schrift gesteld. Deze bevindingen zijn in bezit van (nu) prof. dr. H. Kars. Ze zijn nooit openbaar gemaakt.

Bij Eemster (Nederland) werden 260 middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

Dit zijn zeker meer dan 40.000 (!) "verse" artefacten uit het Oud- en Midden-Paleolithicum. Daar staan maar 6 "echte" uit Noord-Nederland en 5 "echte" uit Zuidelijk-Nederland van drs. Stapert tegenover. Het totale aantal "echte" vondsten kwam daarmee (1976) op 11. Binnen deze vondsten is de vuistbijl van Bakel een afwijkende, want deze is "vers". En daar begint het al. Het zijn de overige 10 van drs. D. Stapert die afwijkende kenmerken hebben. Dat kan iedereen toch begrijpen. Daar hoeft je "echt" geen middenpaleo-deskundige voor te zijn.

De 11 "echte" middenpaleolithische artefacten van Nederland (1976) worden in het navolgende gedeelte getoond. Dit zijn de stukken waarvan de "afwijkende kenmerken" nu nog steeds in ons land als voorbeeld dienen bij determinatie. Bij elk artefact wordt een beschrijving gegeven en waar nodig wordt nogmaals ingegaan op die kenmerken. De beschrijvingen en de foto's zijn vrijelijk overgenomen uit:

"De "steentijdvondsten" van Tj. Vermaning. Bewijsvoering betreffende valsheid". Door Dick Stapert. (Aanvullend rapport., verzonden op 17 mei 1976).

De vuistbijl van Wijnjeterp.

1. De vuistbijl van Wijnjeterp is nog steeds het topstuk van archeologisch Noord-Nederland, omdat het de eerste officiële vuistbijl van Nederland is. De bijl werd in 1939 gevonden door dhr. H. van der Vliet uit Lippenhuizen. Het stuk lag "tussen de bovenste leemspitten" op een "leemwal, kort tevoren opgeworpen bij het graven van een nieuwe sloot". De bijl moet derhalve met de leem van onder uit de sloot mee omhoog zijn gekomen. Daardoor kon de bodemlaag van herkomst vrij precies getraceerd worden. Het ging om het laagje keizand van 10 - 20 cm dik, op een diepte van 120 cm. In dit laagje werden bij de latere opgraving meerdere vuurstenen geborgen met dezelfde oppervlakteverschijnselen als de vuistbijl. Er werden geen artefacten meer bij gevonden. De originele vuursteen was van een slechte kwaliteit, er waren meerdere vorstscheuren en vorstspijtingen aanwezig voordat het artefact er uit gekapt werd. Meerdere afslagen eindigen in "hinges of stepfractures" (afslag die eindigt tegen een vorstscheur in de steen, of abrupt eindigt door foute slag).

De bijl heeft, na achterlating in de bodem, nogal wat te verduren gehad. Opsomming: *windlak, bruine patina, witte patina, "oplossingsputjes", "kryoturbatieretouches" (randbeschadiging veroorzaakt door bodembewegingen tussen bevriezende en dooiende lagen in de permafrost K.G.), afronding, drukkegeltjes en (enkele) krassen. (De aanhalingstekens zijn van drs. Stapert. Ook die bij de andere vondsten).*

Het was dit bovengenoemde keizandlaagje waar Vermaning naar op zoek ging. Als er één vondst uit kon komen, dan ook meer moet hij gedacht hebben. Hij kwam terecht op het Drents Keileemplateau in de regio Smilde. Hier ligt het laagje dicht onder de oppervlakte. Zijn vondsten kennen we en hoe er uiteindelijk op gereageerd werd ook. De vuistbijl van Wijnjeterp is een geïsoleerde vondst. Hoe hij daar terecht is gekomen en waar hij gemaakt is blijft een vraag. Het lijkt mij wat voorbarig om van deze vondst te zeggen dat hij ter plaatse gemaakt en achtergelaten werd. Drs. Stapert stelt het zich echter wel zo voor. (Wordt verderop dieper op ingegaan). Dit geldt trouwens voor alle geïsoleerd gevonden losse "windlak"-stukken.

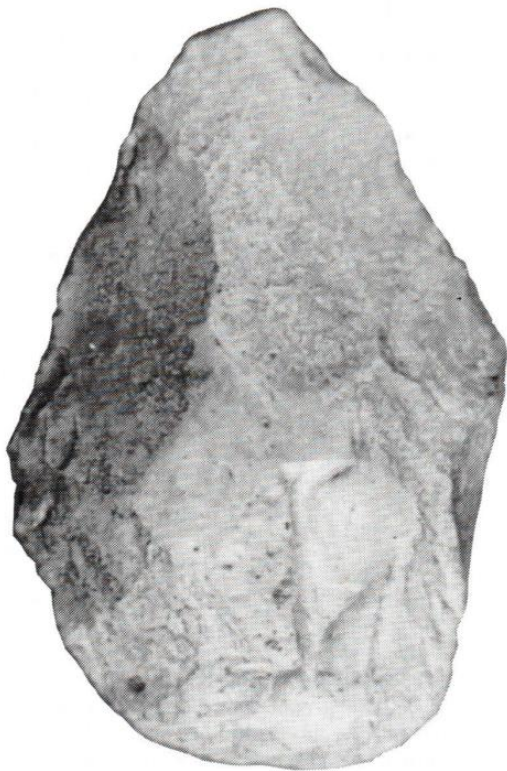
De vuistbijl van Anderen.

2. Vuistbijl van Anderen, zestiger jaren. Deze fraai gevormde bijl werd bij het egaliseren van een houtwal, gevonden door dhr. G. van Veen. De wetenschappers hadden gehoopt, dat het hier geen geïsoleerd stuk zou betreffen, maar er werd tijdens meerdere zoekacties niets meer bij gevonden. Drs. Stapert vermoedt dat de bijl op een afslag gemaakt werd, maar kan dit onmogelijk vaststellen. Een vorstsplijvlakje, onder tegen de basis op kant 2 (onderste foto), wordt daarom gezien als de plek waar de slagbult gezeten zou moeten hebben. Dus daarom moest dit vlakje wel van na het maken zijn, want deze vorstinwerking zou de slagbult hebben doen verdwijnen.

De bijl heeft de volgende oppervlakteveranderingen ondergaan na het maken: *windlak*, *bruine patina*, *vorstsplijting* (volgens drs. Stapert), *“kryoturbatieretouches”*, *sterke afronding spitsgedeelte*, *algemene afronding ribben en zijkanten*, *“oplossingsputjes”*, *drukkegeltjes*, *krassen*, *glimplekje* (vermoedelijke frictieglans).

Indien de bijl op een afslag werd gemaakt, is het opmerkelijk dat er geen enkel restvlak(je) met slaggolven vanuit het slagpunt, meer aanwezig is, waaraan ook te zien zou zijn dat het om een afslag handelt. De afslag moet derhalve volledig “afgeschild” zijn om dit soort vlakjes te doen verdwijnen. Gezien het formaat dat de bijl nu heeft, moet deze indien er van een afslag sprake zou zijn, rondom gemiddeld 3 cm groter geweest zijn. Voor de dikte geldt dit evenzo. Een dergelijke grote en zware afslag zou voor het Drents keileemplateau zeer uitzonderlijk zijn, omdat grote vuursteenbrokken nauwelijks voorhanden waren. Men moest het doen met morenevuursteen van slechte kwaliteit, met veel “vorstscheuren” en “vorstsplijtingen”. Aannemelijker is, dat de genoemde “vorstsplijting” al aanwezig was voordat de bijl werd gemaakt.

De vuistbijl van Exloo.

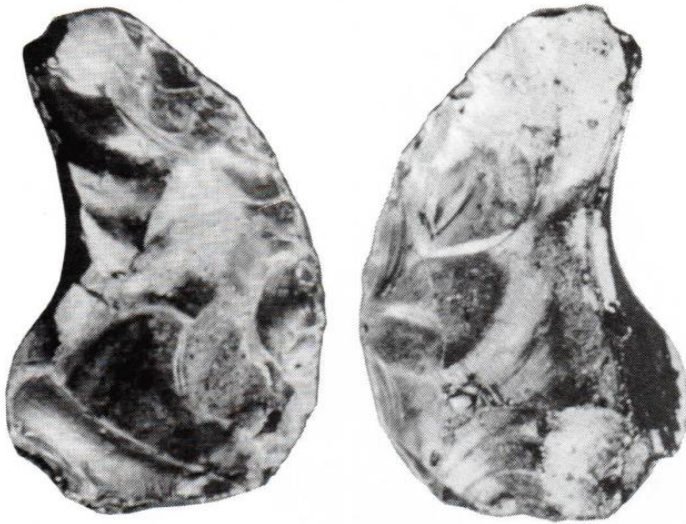
3. Vuistbijl van Exloo. Dit zwaar verweerde stuk, wat door drs. Stapert "slechts met moeite te accepteren" is als artefact, werd bekend onder de naam Vuistbijl van Exloo. Het stuk werd uit een hoopje stenen gevist door dhr. J. A. de Jong uit Heerenveen. Naonderzoek op nabijgelegen akkers heeft nooit plaatsgevonden. Misschien wel om de volgende reden: het zou volgens drs. Stapert net zo goed een "pseudo-artefact" kunnen zijn. Hij weet gewoon niet hoe dit stuk gemaakt is, of door de mens, of door de natuur, of door beide. Maar toch wordt het stuk serieus beschreven als "echt" werktuig en wordt als zodanig mede tegenover de "verse" middenpaleolithische artefacten van Vermaning geplaatst. Op de vuistbijl van Exloo is een oud vorstspijltvlak aanwezig van vóór het maken. Op de cortex en op dit spijltvlak is windlak aanwezig. Op de afslagnegatieven, welke jonger zijn dan het vorstspijltvlak en de cortex, kan drs. Stapert dit echter moeilijk vaststellen en plaatst er een vraagteken bij.

De bijl heeft de volgende oppervlakteveranderingen ondergaan na het maken: *witte patina*, *putterigheid*, "*kryoturbatieretouches*", *afronding*, *windlak* (?).

Een vraagteken plaatsen bij "windlak" op de afslagnegatieven kan natuurlijk niet, het zit er op of het zit er niet op. Blijkbaar is er een behoorlijk verschil in gradatie van "windlak" op de afslagnegatieven en die op het vorstspijltvlak en de cortex. Is deze bijl toch verser dan gedacht, en is die niet vast te stellen "windlak" soms "grauwe glanspatina"? In 1996 is het blijkbaar opeens een topstuk want dan ligt het op de expo "List en bedrog" te Leiden, als een van de drie echte uit Drenthe en wordt het nogmaals gebruikt tegen Vermaning.

In 1975/76 gebruikte drs. Stapert de benaming "pseudo-artefact" voor, in zijn ogen, twijfelachtige stukken. Maar jaren later, op 15 december 1988, tijdens de opgraving van dr. H. Kars te Schuilenburg, alwaar met man en macht gegraven werd naar middenpaleomateriaal, vergelijkbaar met de "verse" Vermaning-Midden-Paleolithen, lanceerde hij de term "incerto facto". Als verklaring gaf hij als betekenis "onzeker hoe ontstaan". In 1991 buigt drs. Stapert deze term ietwat bij tot "incerto facten" (Westerheem XL-1-91). Nog steeds geldt officieel dat er te Schuilenburg nauwelijks artefacten zijn gevonden en geen enkele is opgegraven. Het zouden spelingen der natuur zijn. Lezer, begrijp goed, de R.O.B. is daar niet zomaar wat gaan graven, maar op basis van het advies van drs. J. Deeben en drs. F. de Vries. Deze twee wetenschappers hebben in het bijzijn van dr. H. Kars, bij de gebr. Geertsma thuis, stenen van Schuilenburg erkend als middenpaleolithische artefacten. **Er werd zelfs een stuk met afgeronde ribben als echt gedetermineerd!** En daarom heeft daar bijna drie weken lang, in winterse omstandigheden, een vaste groep mensen systematisch grondvlakken afgeschaafd. Elk werktuig(je) werd ingemeten, zowel horizontaal als vertikaal. Dit alles onder supervisie van dr. H. Kars van de R.O.B. U denkt toch niet dat die lui van de R.O.B. voor joker zouden willen staan, of dat ze geen artefacten zouden kunnen herkennen, ook al waren ze geen "paleolithicum-deskundigen". De ervaren R.O.B. voorgraver was door zijn werk "artefactenkenner" geworden, hij herkende ze in Schuilenburg ook. Dat drs. Stapert daar vele "verse" artefacten, zelfs met slagbult en retouches, als niet bewerkt determineerde, of gewichtig als "incerto facto" wegmoffelde, was stuitend om te ervaren. Geen enkele aanwezige wetenschapper gaf weerwoord. Men keek en zweeg en zweeg (nu nog steeds). Een dergelijke seance wens ik nooit weer bij te wonen.

This man kills the things he loves.

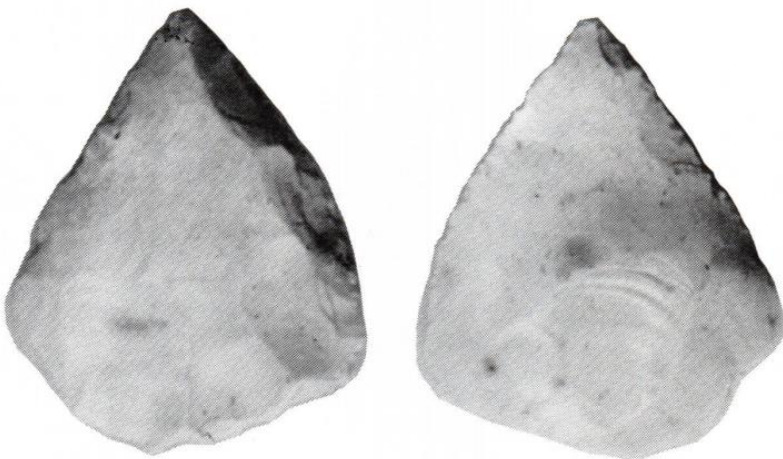
De schaaf van Emmen.

4. De vindplaats van de Schaaf van Emmen (1971) is niet bekend. Er is ook niet bekend wie de vinder van dit werktuig is geweest. Dit voorbeeld staat in schril contrast met de exacte vindplaatsaanduidingen van Vermaning. De schaaf is bifaciaal bewerkt. De gebruikte vuursteen was een vorstspijststuk, met een natuurlijke "cortexrug". Op beide zijden zijn "vorstspijtingen" van vóór het maken aanwezig. Er zijn meerdere plekken frictieglans aan te wijzen. Drs. Stapert legt een verband tussen deze frictieglansplekken, die recent zouden zijn ontstaan doordat er verse beschadigingen op de ribben te zien zijn, en het feit dat er oudtijds, vanaf het oppervlak, ook schilfers van de ribben werden afgedrukt (door de mens).

Hij suggereert, dat tijdens dat afdrukken, die schilfers, of het afdrukwerktuig, frictieglansplekken zouden hebben veroorzaakt op het

toen verse oppervlak. De schaaf heeft de volgende oppervlakteveranderingen ondergaan na het maken: *witte patina*, *bruine patina*, *windlak*, "*oplossingsputjes*", "*kryoturbatie-retouches*", *krassen*, *drukkegeltjes*, *frictieglans*, *afronding*.

Op de oude bewerkte vlakken komt nu windlak voor. Er is daarom absoluut niet te zien of daaronder ook frictieglansplekken zitten, welke ontstaan zouden zijn op de verse afslagnegatieven tijdens het afdrukken van de ribben. Dit gegeven is zuiver speculatief. De frictieglansplekken die wel gezien worden zijn van na de patinerings- en van na het ontstaan van de windlak. Frictieglans komt veelvuldig voor op "verse" artefacten, zelfs nog op (!) neolithische. Er kan echter geen enkel verband gelegd worden tussen het afdrukken van ribben en het ontstaan ervan. Frictieglans komt ook vaak voor op plekken waar nooit een rib werd afgedrukt, of zelfs precies boven op zo'n rib. Het ontstaan moet veeleer een natuurlijke oorzaak hebben dan een artificiële. Drs. Stapert zag als oorzaak van frictieglans ook nog: "het krachtig langs elkaar schuiven- en tegen elkaar aan drukken van twee stenen in de kryoturbatielaag van de permafrost tijdens de laatste ijstijd". Maar ook: "het kan ook zijn ontstaan tijdens gelifluctie, wanneer twee stenen bij het glijden van de ontdooide bovenlaag van de bodem ongeveer op dezelfde plaats blijven ten opzichte van elkaar". Nu komt het, hij kan: "deze plekjes ook experimenteel kopiëren, door twee vuurstenen stevig tegen elkaar te drukken op een klein oppervlak, en gedurende enige tijd steeds de ene steen over de andere te bewegen". (Lezer, dit laatste moet u ook maar eens proberen. Mij is het met geen mogelijkheid gelukt, hoe lang en hard ik ook drukte en bewoog). De stenen zouden als gevolg van al deze oorzaken op de raakpunten plaatselijk als het ware zijn gaan smelten. (Vuursteen smelt pas bij een temperatuur van 1500 graden C.!). Na stolling zouden deze plekjes (frictie)glanzend zijn geworden. Zoals al genoemd, komt frictieglans veelvuldig voor op de "verse" Midden-Paleolithen van het Drents Keileemplateau, o.a. van Hoogersmilde, Hijken, Eemster enz.

De spits van de Havelterberg.

5. Spits van de Havelterberg. Deze spits werd in juni 1970, ergens onderaan de helling van de Havelterberg gevonden, door dhr. J. Snijder. De vindplaats is nooit precies bekend gemaakt aan de onderzoekers van het BAI. De vinder zal daar zijn redenen voor hebben gehad, evenals voor het feit dat hij dit artefact niet wilde uitlenen voor nader onderzoek. Wellicht had het iets te maken met de behandeling van Vermaning? Op de vindplaats kon dus geen naonderzoek plaatsvinden, omdat men de vindplaats niet kende.

De spits heeft de volgende oppervlakteveranderingen ondergaan (met het blote oog geconstateerd): *witte patina*, *windlak*, "*oplossingsputjes*", "*kryoturbatie-retouches*".

Spits van Ambt Delden.

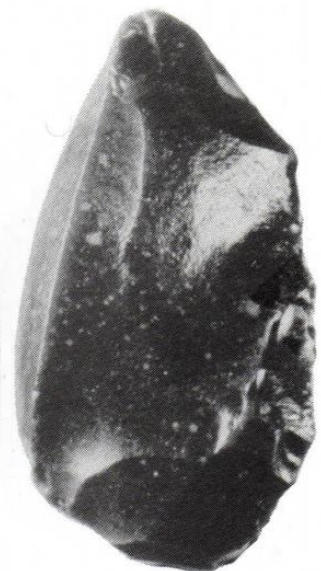
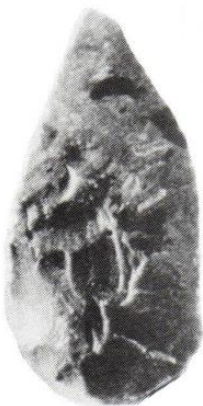
6. Spits van Ambt-Delden. Gevonden op de onverharde Zomerweg aldaar, door dhr. G. Holland. De vondstomstandigheden van deze spits komen zeer sterk overeen met die van de Leemdijk-bijl van Vermaning. Ook die werd op een onverhard zandpad gevonden, tussen gestorte stenen waarmee kuilen waren opgevuld. Ook die bijl werd niet op de primaire ligplaats aangetroffen.

De spits van Ambt-Delden is op een afsplijststuk gemaakt en bifaciaal bekapt. Er zijn diverse vorstspijtingen van vóór het maken aanwezig. De spits heeft de volgende

oppervlakteveranderingen ondergaan na het maken: *windlak*, *bruine patina*, "*kryoturbatie-retouches*", *drukkegeltjes*, "*oplossingsputjes*", *krassen*, *afroning*.

De vinder van de spits van Ambt-Delden, dhr. G. Holland, kreeg door deze vindplaatsopgave geen problemen met drs. Stapert en prof. Waterbolk, wat met Vermaning in het geval van de Leemdijkbijl wél gebeurde. Die werd beschuldigd van het opgeven van valse vindplaatsen en het verstrekken van onjuiste gegevens omtrent vindplaatsen, omdat bij nacontrole er niks meer werd gevonden. Dit gold ook voor de Leemdijk-bijl. Opgeraapt is opgeraapt, dat kan maar één keer, dus is het logisch dat er bij nacontrole op zo'n vindplaats niks meer wordt gevonden. Maar bij de "echte" artefacten, waarvan de primaire vindplaats wel bekend was, is er geen enkel stukje bijgevonden, laat staan opgegraven uit ongestoorde grond. Dat is alleen gebeurd op de vindplaatsen Hoogersmilde, Hijken en Schuilenburg.

Tot zover de Noord-Nederlandse "echte" vondsten. Er waren volgens drs. Stapert wel meer(?), maar deze zes waren de stenen waarmee drs. Stapert de Vermaning-Midden-Paleolithen wenste (of durfde) te vergelijken. De vijf Brabantse "echte" stukken, die de toets van Stapert konden weerstaan, worden hierna beschreven en getoond.

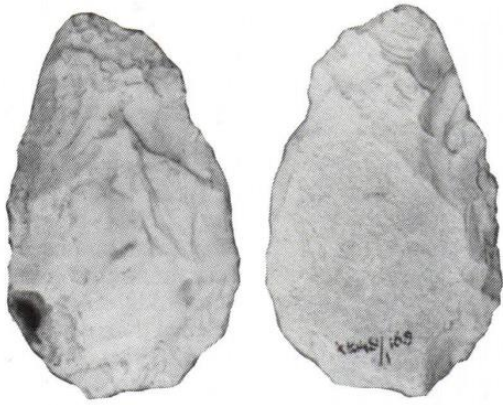

De spits van Bladel.

7. De spits van Bladel. Vinder: dhr. N. Roymans. Vindplaats: aan de oppervlakte, langs het riviertje de Beerze. Het zou gaan om een "Mousterienspits" op afslag. De slagbult is weggeretoucheerd. De spits heeft de volgende oppervlakteveranderingen ondergaan: *windlak*, *bruine patina*, "*oplossingsputjes*", "*kryoturbatie-retouches*", *krassen*, *drukkegeltjes*,

De schaaft van Bladel.

8. De schaaft van Bladel. Vinder: dhr. N. Roymans. Vindplaats: aan de oppervlakte, langs het riviertje de Beerze. Eindelijk eens twee artefacten van dezelfde vindplaats. De schaaft is gemaakt op een vorstspijststuk. De schaaft heeft de volgende oppervlakteveranderingen ondergaan na het maken: *windlak*, *bruine patina*, "*oplossingsputjes*", "*kryoturbatie-retouches*", *vrij veel krassen*, *drukkegeltjes*, *afroning*, *fRICTIEGLANS*.

De spits van Etten.

9. De spits van Etten. Vinder: dhr. Van Iersel.

Vindplaats; een zandafgraving, op een diepte van 1,5 m onder maaiveld. Naonderzoek is ter plaatse nooit uitgevoerd, omdat drs. Stapert vermeldt dat "meer gegevens over stratigrafie ter plaatse nog ontbreken". Bij de beschrijving van deze spits laat drs. Stapert zijn kennis van zaken even zien, door op te merken dat het "merkwaardig is, dat dit werktuig niet op een afslag vervaardigd is". Soms ga ik denken dat deze onderzoeker zijn vak te serieus neemt, want laten we bij de feiten blijven; het stuk *is niet* op een afslag gemaakt, maar simpel op een opgeraapte steen met cortex en een vorstsplijting.

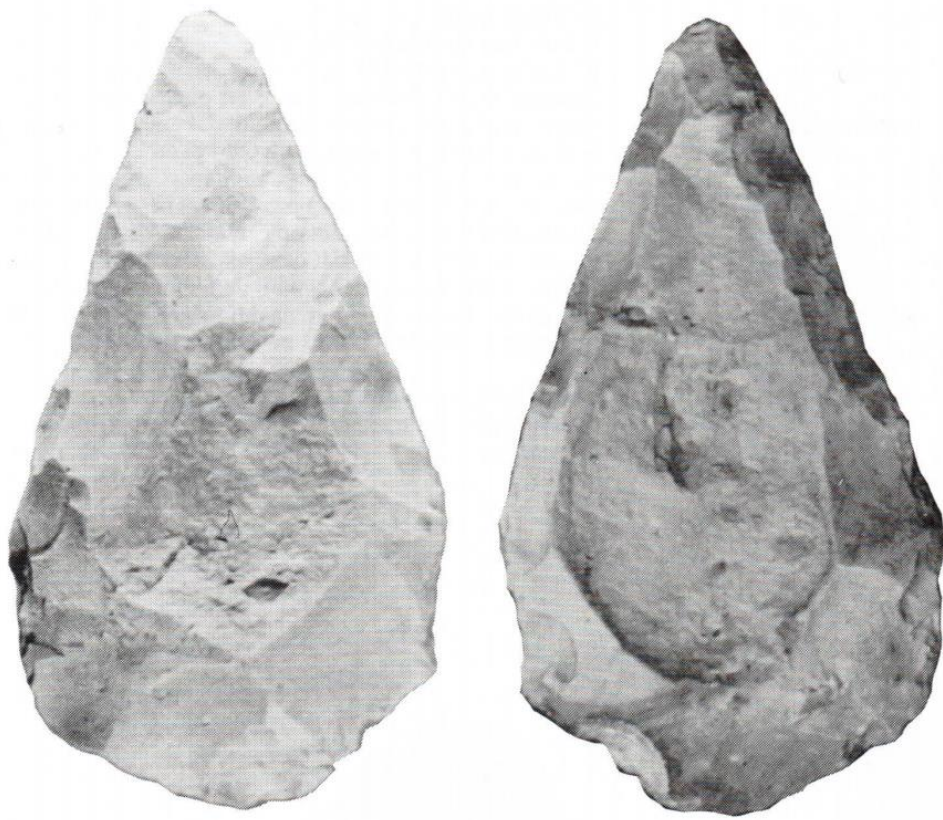
De spits heeft de volgende oppervlakteveranderingen ondergaan na het maken: *windlak*, "*oplossingsputjes*", *afroning*.

Biface van Eersel.

10. Biface van Eersel. Vinder: dhr. P. Strijbos. Vindplaats: bij aanleg gazon in een nieuwbouwwijk. Men vermoedt dat het stuk oorspronkelijk afkomstig is uit het esdek van een oude akker, of van de grens van het esdek en het ongestoorde dekzand daaronder. De grond waaruit het stuk komt zou vrij grof lichtgekleurd zand zijn geweest. Of dit de primaire laag van herkomst was, kon niet gezegd worden, omdat er nog geen naonderzoek had plaatsgevonden. Of dit zand de laag is waar Brabantse Midden-Paleolithen oorspronkelijk in werden achtergelaten, valt te betwijfelen, omdat ook daar "verse" artefacten (dus zonder windlak) uit een lemige laag komen. (Zie nr. 11, de vuistbijl van Bakel). Het stuk werd vakkundig bewerkt. Drs. Stapert kan dit stuk in 1975/76 typologisch moeilijk ergens onderbrengen, maar toch blijft dit stuk middenpaleolithisch.

De biface heeft de volgende oppervlakteveranderingen ondergaan na het maken: *windlak*, *witte patina*, *bruine patina*, "*oplossingsputjes*", "*kryoturbatie-retouches*", *afstomping*.

De vuistbijl van Bakel.
 11. Vuistbijl van Bakel. Vinder: dhr. E. Overtoom. Vindplaats: aan de oever van een grintplas, op los zand. Aan de rand van de Peelhorst. Drs. Stapert geeft vervolgens een verslag over een grintlaag, op een diepte van 2m onder het dekzand, welke enkele honderdduizenden jaren geleden door de Maas werd afgezet. Boven in die laag worden veel stenen met windlak aangetroffen. Maar de bijl kon niet uit die laag komen, aangezien hij "vers" is. Lemig restmateriaal in sommige holtes van de bijl toont aan, dat de bijl uit een lemige laag moet zijn gekomen. Dit is de zgn. "Brabantse Leem", die als gevolg van kryoturbatie met de er bovenliggende grintlaag werd verplooid. De bijl heeft de volgen-

de oppervlakteveranderingen ondergaan na het maken: *grauwe glanspatina, witte patina (twee kleine plekjes), roestbanden en -plekken, vorstspijtingen, afronding.*

Een ieder die wel eens aan de rand van een aardappelakker een pas gestorte stenenbult doorgezocht heeft, heeft kunnen constateren dat door dat storten enorm veel vuurstenen uit elkaar zijn gebarsten doordat er "(haar)vorstscheuren" in de steen aanwezig waren. De breukvlakken zijn allemaal vers. Ook zijn er die langs de buitenranden van de verse breukvlakken dunne bruine roestbanden vertonen, wat een duidelijk bewijs is dat een in eerste instantie nauwelijks zichtbare haarscheur door waterinwerking werd verbreed. Echter dat deed het vlak niet afbreken. Dat gebeurde pas tijdens de stort. De vuistbijl van Bakel is volkomen "vers" en heeft op beide zijvlakken "vorstspijtingen" van na het maken. Het is mogelijk dat deze vlakken door botsingen tijdens het grintgraven afgebroken zijn. Of tijdens het deponeren op de oever van de grintplas. Vele "verse" Midden-Paleolithen hebben "vorstinwerkingen" van vóór het maken (bv. Oog van Ravenswoud). Dat kan bij de vuistbijl van Bakel ook het geval zijn geweest.

"Grauwe glanspatina" en de noordelijke "leemzone". Het klopt precies. Vermaning had gelijk!

De beschrijvingen die drs. Stapert geeft van deze bijl, zijn zo in te passen bij de "verse" midden-paleolithen van het Drents keileemplateau. Ook die vertonen geen windlak, waren verpakt in leem en hebben alle "grauwe glanspatina". Het enige wat daarbij echter ontbreekt is de zgn. "secundaire vorstinwerking". Maar dit verschijnsel komt slechts bij één "echte" van Stapert voor, nl. bij de boven beschreven vuistbijl van Bakel. "Grauwe glanspatina" komt volgens drs. Stapert alleen maar voor bij de vuistbijl van Bakel, omdat deze in leem verpakt was. Hij ziet deze leem als de oorzaak van deze patinerings. Resten van deze leem zijn nog zichtbaar in holtes van de bijl. Citaat drs. Stapert: *"In het veld kunnen Middenpaleolithische artefacten in het noorden van Nederland worden aangetroffen in of op het keizand, daar waar deze laag vrij ondiep (minder dan ca. 1 m) onder de oppervlakte aanwezig is"*. Dit keizand is een "leemzone" welke kan variëren in dikte van 10 tot 40 cm. In deze "leemzone" zaten de "verse" middenpaleolithen van Hoogersmilde, Hijken, Eemster en Schuilenburg verpakt. Lemige resten zijn bij deze stukken nog zichtbaar in holtes en kieren. Ook bij deze vondsten heeft de leem gezorgd voor de "grauwe glanspatina". Het fenomeen "windlak" wordt elders in deze EXTERN uitgebreid behandeld door G.J. van Noort. Hij maakt duidelijk dat het ontstaan ervan anders is dan algemeen wordt aangenomen en dat het nauwelijks voor kan ko-

men op middenpaleolithische artefacten uit het Eemien en de eerste helft van de Weichselijstijd. Het is een raar zootje, die "echte" van drs. Stapert. Zelfs zijn extra "windlakers" van Mander, waaronder een vuistbijltje, kunnen daar niets aan veranderen.

Een kampement is dringend nodig.

In augustus 1980 meldt drs. Stapert dat er in noordelijk Nederland verschillende nieuwe vondsten gedaan zijn. Het gaat vnl. om losse vondsten. Ik neem aan dat deze stukken alle kenmerken van "echtheid" bezitten. Een opmerkelijke vindplaats wordt de stuwwal van Mander genoemd. Daar werden o.l.v. drs. Stapert, door een legertje studenten, verspreid over een grote akker, één vuistbijltje, één Levalloiskern en acht kleine afslagen gevonden. Al deze stukken zijn voorzien van windlak. Mander is de eerste hem bekende vindplaats in Noord-Nederland waar het niet bij een losse vondst bleef. Onduidelijk is echter of de artefacten van Mander alle even oud zijn. Stuwwallen zijn nogal onbetrouwbaar wat tijdsbepaling betreft. Het ijs heeft er nogal huisgehouden. Op een lezing in Zwolle (22/2/88) toonde drs. Stapert ooit dia's van die artefacten. Volgens hem zouden ze van een en hetzelfde kampement komen. Ze zouden uit dat kampement losgeraakt, en langzaam de helling afgeleden en door ploegwerkzaamheden verder verspreid zijn. Het kampement kon niet worden opgespoord omdat er boven aan de helling bomen groeiden. Je moet maar over voorstellingsvermogen blijven beschikken, wanneer

deze wetenschapper aan het woord is. Datzelfde geldt voor de beschouwingen die hij geeft over "geïsoleerde vondsten". Hij kan daar heel wat informatie uit aflezen...

"Basiskampementen" in de buurt van Ambt Delden?
Over de spits van Ambt Delden: "De spits werd niet van een afslag gemaakt (zoals gewoonlijk), maar van een vorstgespleten stuk vuursteen. Dit wijst er op, dat het stuk waarschijnlijk in de naaste omgeving werd vervaardigd van een uit het keizand verzameld stuk vuursteen. In de basiskampementen zal in het algemeen goed vuursteenmateriaal geselecteerd zijn voor de werktuigproductie. De spits is dus een "ad-hoc"-werktuig en zal ergens "onderweg" gemaakt zijn". (ad-hoc: tot dat doel. K.G.)

Aanwijzingen voor de "Eerste Slachtplaats"?

Bij een latere vondst, nl. het restant van de grote vuistbijl van Drouwen (top oudtijds afgebroken en grote delen ontbreken door vorstinwerking), gevonden door dhr. P. Kroezenga (de zevende "echte" van Noord-Nederland): "...werd ter plaatse een opgraving uitgevoerd. Er werden echter geen andere artefacten gevonden. Verder bleek, dat ter plaatse slechts weinig grotere vuursteenbrokken in de keileem voorkomen, wat het ook reeds minder waarschijnlijk maakt, dat de vuistbijl ter plaatse gemaakt werd. We zijn er dus tamelijk zeker van, dat de vuistbijl geïsoleerd voorkwam. Ook op de vindplaatsen van de vuistbijlen van Wijnjeterp en Anderen werden geen andere vondsten gedaan, ondanks herhaald zoeken. Het is van belang vast te kunnen stellen, dat geïsoleerde vuistbijlen hoogstwaarschijnlijk een aparte vondstcategorie vormen. Dit wijst erop, dat vuistbijlen mogelijk werden meegenomen op jacht door kleine groepjes jagers. Grote tijdens de jacht gedode dieren konden moeilijk in hun geheel naar het kamp getransporteerd worden, zodat ter plaatse gedeeltelijke slachting plaatsvond en alleen goede delen mee teruggenomen werden. Bij zulk slachtwerk zou de top van de vuistbijl van Drouwen bijv. afgebroken kunnen zijn, waarna hij weggegooid werd. Hoewel dit alles speculatie blijft, zijn er in Nederland nog nooit zulke goede aanwijzingen voor een dergelijke hypothese beschikbaar geweest".

De zeven zonder "thuis".

We hebben kunnen zien dat alle beschreven "echte" vondsten "geïsoleerde" vondsten waren, dus vormen ze absoluut geen "aparte vondstcategorie". Apart? Apart in vergelijking met wat? (*7). Het is het "windlak" patroon. Apart aan deze vondsten is echter wel, indien ze werkelijk bij een plaatselijke cultuur behoren, dat ze gevonden zijn. Laten we ervan uitgaan dat bij elke bijl, of vondst, één "basiskampement" hoort, waar ook nog eens "in het algemeen goed vuursteenmateriaal geselecteerd" zou zijn "voor de werktuigproductie", dan zouden er in 1980, in het noorden van ons land op zijn minst zeven van dergelijke kampementen aanwezig moeten zijn geweest.

We hebben ook kunnen zien dat er middenpaleolithische kampementen werden opgegraven, waar honderden tot duizenden artefacten werden geborgen. Het is daarom onmogelijk te verklaren waarom er in Noord-Nederland

juist wél die "geïsoleerde" stukken werden gevonden, maar niet één van die "basiskampementen". In aantal zijn ze gelijk, van beide zijn er maar zeven, maar op de "basiskampementen" moeten toch zeker samen ettelijke tienduizenden artefacten nog op vindplaatsen liggen te wachten. Zeven artefacten passen makkelijk binnen een stukje grond van één meter bij één meter. De "basiskampementen" moeten gezamenlijk echter vele honderden vierkante meters beslaan. Immers er hebben mensen gewoond, complete families die samen een stam vormden, per kampement een groep van 40 - 50 personen. Ze hebben hutten gebouwd, vuurtjes gestookt, ter plaatse duizenden artefacten geslagen, afval gedeponeerd enz.

Eén vuistbijl maakt nog geen "slachtplaats".

Dat de "geïsoleerde" stukken achtergelaten werden bij de slacht van grote dieren, wordt ook wat al te simpel voorgesteld. Op vindplaatsen van dergelijke slachtplaatsen, die opgegraven zijn, gaat het in alle gevallen om tientallen tot meer dan honderd achtergelaten werktuigen, waarvan vuistbijlen maar een klein deel uitmaken. De "geïsoleerde" stukken van Noord-Nederland waren ook nog eens "eenlingen". Wanneer zo'n "eenling" achtergelaten werd tijdens een jachtpartij, dan alleen wanneer er een konijn mee geslacht werd. Meer werktuigen waren daar niet voor nodig.

Een visioen met duizenden "windlakkers".

Er valt steeds minder zinnigs te ontdekken aan de "echte" vondsten van drs. Stapert, hoe goed hij ook zijn best doet om ze binnen een "soort geheel" te plaatsen. Hij schrijft ze naar een plaatselijke cultuur toe, door basiskampementen op te voeren, hoewel die volledig ontbreken. Een bewijs van een plaatselijk bestaande cultuur kan daarom niet worden aangetoond. Hoe is het mogelijk dat nog nooit iemand van de vele amateurarcheologen een dergelijk "kampement" heeft ontdekt, maar wel de zeven "geïsoleerde echte". Uit dit laatste blijkt dat ze wel scherp opletten. Een kampement zou hun zeker niet ontgaan! Zolang de "basiskampementen" niet zijn gevonden, met duizenden "windlakkers, kryoturbatieretouches, secundaire vorstinwerkingen" enz., die voor een deel ook weer aaneen te passen moeten zijn, dan kunnen ze net zo goed uit de hemel zijn komen vallen. Deze artefacten worden, hoe meer drs. Stapert erbij fantaseert, ook al noemt hij dat speculatie, steeds minder waard en kwetsbaarder voor kritiek. Het zijn een aantal waardeloze vondsten, hoe mooi ze individueel ook zijn.

De werkelijke kampementen en slachtplaatsen.

Ter afsluiting breng ik u nog eenmaal een aantal middenpaleolithische "basiskampementen" en "slachtplaatsen" in herinnering, zei het met "verse" artefacten. Alle gesitueerd op het Drents Keileemplateau van Noord-Nederland.

1. Spoor naar basiskampement plus slachtplaatsen:

Bij Noord-Burgum (Noord-Nederland) werden enkele honderden middenpaleolithische werktuigen gevonden, verdeeld over een aantal concentraties; "vers".

*7) De benaming "Aparte vondstcategorie" is een semi-wetenschappelijke uitdrukking, waarmee onnozele lezertjes op een dwaalspoor worden gezet. Het moet lijken alsof er fundamenteel wetenschappelijk onderzoek gepleegd is, maar het is alleen maar paniekerig denken om lastige vragen voor te zijn. Die van: Hoe kan dat? Geïsoleerd? Eén spits? Eén vuistbijl? Nog steeds geen kampement? Geen slachtplaats? Na al die jaren? Let op: denk nooit dat alle geïsoleerde vondsten "gelijktijdig" zijn. Of dat ze achtergelaten werden door één en dezelfde bevolking, zodat het zou lijken alsof er iets menselijks aan te koppelen valt, nl. plaatselijke beschaving. Zo denkt wel iedereen, die niet op de hoogte is van hoe restanten van prehistorische beschavingen worden teruggevonden. De "windlakkers" zijn werkelijk "geïsoleerd". Het sprookje moet maar eens uit zijn. Ze zijn één voor één losgeraakt, uit ooit welk kampement, uit welke slachtplaats, uit welke tijd en waar dan ook. Die tijd kan zelfs vóór de Saale-ijsbedekking liggen. Tienduizenden jaren en complete landstreken komen er voor in aanmerking. Ze kunnen zijn losgeraakt en zijn meegevoerd over grote afstand door snel-stromende rivieren, zowel vanuit het zuiden als vanuit het oosten. Ze kunnen ingebed in het ijs, zijn meegevoerd door de Saale-landijsgletsjer vanuit noordelijker streken en hier zijn achtergebleven na het afsmelten van dat ijs. Het zijn stukken waar noch tijd, noch ruimte aan te koppelen valt. Zijn het moedige mensen die in het tegendeel blijven volharden? Het zijn dwazen! Het waarom daarvan ligt besloten in de periode 1975 - 1997, bij insiders bekend als de "dekmantel" van de "zaak Waterbolck en Stapert". Deze mantel heeft hooggeplaatste heren-bezitters, getuige het stelselmatig negeren van "verse" Midden-Paleolithen uit Noord-Nederland. Dat is pas "List en bedrog"!

2. Basiskampement:

Bij Schuilenburg (Noord-Nederland) werden een paar honderd middenpaleolithische werktuigen gevonden, met een vermoedelijke hutplattegrond; "vers".

3. Spoor naar basiskampement of slachtplaats:

Bij Zuidbroek/Sappemeer (Noord-Nederland) werden enkele tientallen middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

4. Spoor naar basiskampement of slachtplaats:

Bij Bakkeveen - A (Noord-Nederland) werden een tiental middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

5. Kampement of slachtplaats:

Bij Bakkeveen - B (Noord-Nederland) werden enkele tientallen middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

6. Spoor naar basiskampement of slachtplaats:

Bij Eelde (Noord-Nederland) werden 8 middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

7. Spoor naar basiskampement of slachtplaats:

Op Texel - A (Noord-Nederland) werden een tiental middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

8. Spoor naar basiskampement of slachtplaats:

Op Texel - B (Noord-Nederland) werden een tiental grote middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

9. Basiskampement: Op Texel - A (Noord-Nederland)

werden tientallen middenpaleolithische werktuigen gevonden en een hutplattegrond; "vers".

10. Spoor naar basiskampement of slachtplaats:

Bij Ravenswoud - A (Noord-Nederland) werden drie middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

11. Slachtplaats:

Bij Hoogersmilde - B (Noord-Nederland) werden 51 middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

12. Basiskampement:

Bij Hijken (Noord-Nederland) werden 423 middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

13. Spoor naar basiskampement of slachtplaats:

Bij Ravenswoud - B (Noord-Nederland) werden negen middenpaleolithische werktuigen gevonden, waaronder één met "secundaire vorstinwerking"; "vers".

14. Slachtplaats:

Bij Hoogersmilde - A (Noord-Nederland) werden 65 middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

15. Basiskampement:

Bij Eemster (Noord-Nederland) werden 260 middenpaleolithische werktuigen gevonden; "vers".

Deze vindplaatsen bewijzen dat hier middenpaleolithi-

sche kultuurgroepen hebben vertoefd. Zeker niet alle gelijktijdig. De beschavingen schoven heen en weer over de enorme vlaktes van de Noord-europese en Noord-aziatische laaglanden, van noord naar zuid en van oost naar west en omgekeerd, al naar gelang het klimaat en de daaraan gekoppelde dieren- en plantenwereld werd gevolgd. Grenzen bestonden niet. Alleen in de koude periodes was er de ijsrand in het noorden, maar dan lag de Noordzeevlakte droog, evenals alle ondiepe kustgedeelten van de Atlantische Oceaan. De concentraties, met "verse" artefacten waarvan meerdere aaneen zijn te passen tot zgn. "steen-reconstructies" of "joints", zijn de kampementen en slachtplaatsen die men tijdens de grote trektochten door dit gebied achterliet.

We denken dat er verschillende culturen op het Drents Keileemplateau zijn aan te wijzen, waarvan twee grotere inmiddels een naam hebben, nl. het "Smildien en de "Wâldgroep". De eerste met vele vuistbijlen, en de tweede tot nu toe zonder, maar met veel grote afslagwerktuigen. Deze onverstoorde bewoningsrestanten, waar zelfs gebruikssporenonderzoek op mogelijk is, stammen voor het merendeel uit de Eemien-tijd, de loofbosperiode tussen de Saale-ijstijd en de Weichselijstijd (125.000 - 75.000 BP). En een deel mogelijk uit de 1e helft van de Weichselijstijd, uit de koele naaldbosperiodes Amersfoort, Brorup en Odderade (70.000 - 60.000 BP). De Moershoofdperiode (50.000 - 40.000 BP), met overwegend een zeer koud toendraklimaat, was voor bewoning minder geschikt. Zie artikel van G.J. van Noort in deze EXTERN.

Slotconclusie.

Dat deze "verse" culturen niet worden erkend door de gespecialiseerde beroepsmensen doet niets af aan de werkelijkheid ervan. Een feit is, dat daar waar sprake is van kultuurgebieden, er altijd basiskampementen en slachtplaatsen worden teruggevonden. Dat gaat op voor elke plaatselijk aanwezige cultuurperiode, jong of oud. Sla de boeken er maar op na! Wetenschappers kunnen er zelfs complete verdelingen van land tussen verschillende stammen uit aflezen en waarom en waarlangs de jaarlijkse trektochten van de nomadenkulturen plaatsvonden. Men kan er uit aflezen, of er van een seizoen-gebruikmakende jager/voedselverzamelaar/kultuur sprake is, of er de aanwijzing vinden voor de latere neolithische- en bronstijd boeren-nederzettingen.

Uit de vondstomstandigheden van de "geïsoleerde eenlingen" valt niets af te lezen. Ze leren ons niets. Misschien alleen dat de stenen nogal veranderd zijn, na het "losraken" uit de "leemzone". Ze zijn niet "vers" meer. Indien de kampementen die er eventueel bij zouden horen ook verpakt zouden liggen in de "leemzone", daar waar we middenpaleolithische artefacten kunnen aantreffen (weet u nog?), dan zouden die ook "vers" gebleven zijn en "grauwe glanspatina" hebben. En stel nu, dat er in Drenthe eens een dapper man zou besluiten om amateurarcheoloog te worden en op het Drents Keileemplateau een dergelijk kampement zou ontdekken, in die "leemzone"... De geschiedenis kan zich herhalen nietwaar. Lees dan dit artikel nog maar eens vanaf het begin. Groningen, okt./nov./dec. 1996.

Literatuur: **Beersma, P./1978:** *Kritische analyse van de rapporten, publikaties en verklaringen van het Biologisch Archeologisch Instituut, van het Gerechtelijk Laboratorium en van Prof. Bosinski. APAN/INTERN/1987/4. Groningen.* **Geertsma, K./1986:** *Archeo-onologisch. (Over de vuistbijl van Elahuizen). APAN/INTERN/1986/2. Groningen.* **Geertsma, K./1988:** *Staperts kunde te Zwolle. APAN/INTERN/1988/5. Groningen.* **Geertsma, K./1993:** *Smildien uit Eelde (Drenthe). APAN/EXTERN/2. Groningen.* **Geertsma K./1994:** *Maart 1967. APAN/EXTERN/4. Groningen.* **Houtsma, P., E. Kramer, R.R. Newell en J.L. Smit/1996: *The late Palaeolithic Habitation of Haule V. Van Gorcum. Assen.* **Horn, E./1980:** *Ravenswoud Paleolithicum. Archaeologische Berichten 9. Doetinchem.* **Noort, van G.J./1997:** *De vorming van "hyaliet-glas" in de tijd geplaatst, of de ontmythologisering van het begrip "windlak". APAN/EXTERN/1996/97/6. Groningen.* **Stapert, D., H.T. Waterbolk/1975:** *Voorlopig rapport over de steentijdvondsten van Tj. Vermaning. Westerheem, jaargang 24 no. 2.* **Stapert, D.J/1976:** *Some natural surface modifications on flint in the Netherlands. Palaeohistoria XVIII. Fibula-van Dishoek. Bussum.* **Stapert, D.J/1976:** *Middle Palaeolithic finds from the Northern Netherlands. Palaeohistoria XVIII. Fibula-van Dishoek. Bussum.* **Stapert, D.J/1976:** *De "Steentijdvondsten" van Tj. Vermaning. Bewijsvoering betreffende valsheid. B.A.I. Groningen.* **Stapert, D.J/1980:** *Het Midden Paleolithicum in Noord Nederland. Voltooid verleden tijd? Vermeulen, F./1980:* *De onderste steen. Stichting Rapportage Doetinchem.* **Waals, v. d. J.D., H.T. Waterbolk/ 1973:** *The Middle Palaeolithic Finds from Hogersmilde. Palaeohistoria XV. Fibula-van Dishoek. Bussum.* **Wouters, A.M., et al./1986:** *De Jong-Acheuléen vindplaats "Eemster". Archaeologische Berichten no 17. Duizel.* **Wouters, A.M.:** *De "zaak Vermaning". Archaeologische Berichten, diverse nrs. en brieven.***